

Омбудсман України
Ombudsman of Ukraine

ЗВІТ
про результати відвідування
Високо-Тополянського психоневрологічного інтернату

28.05.2025

м. Київ, 2025

I. ВСТУП

Для виконання функцій національного превентивного механізму (далі – НПМ) відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, на підставі статей 13, 19¹, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», 28.05.2025 групою НПМ здійснено відвідування Високо-Тополянського психоневрологічного інтернату (далі – інтернат, заклад, ПНІ).

Відвідування здійснювали члени групи НПМ:

Черевко Марина Іванівна, головний спеціаліст відділу реалізації національного превентивного механізму в закладах соціального забезпечення та освіти Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (керівник групи НПМ);

Цикаленко Ірина Ігорівна, начальник відділу реалізації національного превентивного механізму в закладах соціального забезпечення та освіти Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

Герасименко Максим Петрович, головний спеціаліст Відділу сприяння роботі регіональних представництв Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

Ціомік Олександр Вадимович, фахівець з питань проведення фахових досліджень під час відвідування місць несвободи в рамках реалізації національного превентивного механізму (лікар-психіатр).

Темченко Олена Василівна, представник громадської організації;

Боюк Лариса Тимофіївна, представник громадської організації.

Загальна інформація.

Інтернат знаходиться за адресою: вулиця Перше Травня, будинок 1А, село Оріхівка, Лубенський район, Полтавська область, 37560.

Керівник закладу – Мержа Сергій Михайлович.

Згідно зі Статутом Високо-Тополянського психоневрологічного інтернату, затвердженого наказом Управління майном обласної ради від 06.05.2021 № 49, інтернат є неприбутковим, стаціонарним інтернатним закладом для соціального захисту, що утворюється для тимчасового або постійного проживання/перебування осіб із стійкими інтелектуальними та/або психічними порушеннями, які за станом здоров'я потребують стороннього догляду, соціально-побутового обслуговування, надання медичної допомоги, соціальних

послуг та комплексу реабілітаційних заходів і яким згідно з висновком лікарської комісії за участю лікаря-психіатра не протипоказане перебування в інтернаті.

Заклад розрахований на перебування 155 осіб. На день відвідування у ПНІ перебувало 153 особи (жінки), серед яких: підопічних, які відносяться до маломобільних груп населення – 70 осіб, 62 особи визнані у встановленому законодавством порядку недієздатними, з яких 32 підопічних знаходяться під опікою закладу. 9 підопічних ПНІ мають статус внутрішньо переміщених осіб.

Заклад у 2023 році профінансовано на суму 27 548,9 тис. грн та отримано благодійної допомоги на суму 1 882,5 тис. грн.

У 2024 році заклад профінансовано на суму 31 367,3 тис. грн та отримано благодійної допомоги на суму 1 137,6 тис. грн.

Штатна чисельність працівників інтернату складає 132, 0 штатних одиниць, з яких 58,5 шт. од. медичний персонал: лікар-психіатр без категорії – 1,0 шт. од.; лікар-терапевт вищої категорії – 1,0 шт. од.; сестра медична старша вищої категорія – 1,0 шт. од.; сестра медична вищої категорія – 5 шт. од.; сестра медична II категорії – 1,0 шт. од.; сестра медична з масажу вищої категорії – 1 шт. од.; сестра медична з масажу вищої категорії – 0,5 шт. од.; молодший медичний персонал - 48 шт. од.

Згідно з тарифікаційним списком працівників ПНІ станом на 01.01.2025 у закладі наявні 13 вакантних посад.

Заклад має ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики (реєстраційне досьє від 01.11.2018 № 11/0111-М) за спеціальностями: психіатрія, терапія та сестринська справа.

На день відвідування усі підопічні мають укладені декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу, та отримують медичні послуги, передбачені програмою державних гарантій медичного обслуговування населення у 2025 році, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 24.12.2024 № 1503.

Зі слів адміністрації ПНІ, бригада екстреної (швидкої) медичної допомоги прибуває до закладу у випадку виклику у встановлений законодавством час.

Медичними працівниками не менше одного разу на рік організовується огляд підопічних лікарсько-консультативною комісією за участю лікаря-психіатра з метою вирішення питань щодо доцільності їх подальшого перебування у закладі та необхідності встановлення чи припинення опіки або піклування.

Також медичний підрозділ сприяє в оформленні документів та організовує огляд підопічних медико-соціальною експертною комісією для встановлення групи інвалідності у підопічних, або продовження її строку.

У закладі утворена реабілітаційна комісія, яка складає індивідуальні плани реабілітації підопічних.

У 2023 році в ПНІ померло 24 підопічних (причиною смерті здебільшого встановлено серцево-судинні захворювання).

У 2024 році в ПНІ помер 21 підопічний (причиною смерті здебільшого встановлено серцево-судинні захворювання).

Територія ПНІ огорожена та озеленена, на території облаштовано місця для відпочинку, криті та відкриті альтанки, лави для відпочинку підопічних на свіжому повітрі (фото 1 – 4).

У закладі наявне власне підсобне господарство, де розводять свиней і корів, а також вирощують овочі.

Овочева продукція, а також м'ясо та молочна продукція, виготовлена на підсобному господарстві інтернату використовується для потреб закладу.

У закладі наявний План реагування на надзвичайні ситуації, затверджений наказом директора ПНІ 04.11.2024.

Підопічні проживають у двох одноповерхових корпусах. Розподіл по корпусах та кімнатах здійснюється медичним персоналом з урахуванням побажань, індивідуальних особливостей, віку, діагнозу та стану здоров'я підопічних.

У житлових корпусах вікна не заграбовані.

У кімнатах закладу проживає від одного до восьми підопічних. Природне та штучне освітлення в житлових кімнатах інтернату задовільне.

Підопічні користуються власними речами, в тому числі мобільними телефонами. У багатьох житлових кімнатах є телевізори та інша побутова техніка (фото 5, 6).

Підопічні забезпечені підгузками та сезонним одягом.

Постільна білизна, одяг підопічних та засоби гігієни персоналізовано (фото 7, 8). Для здійснення санітарно-гігієнічних процедур облаштовано санітарно-гігієнічні кімнати, а також проводяться банні дні.

У закладі функціонує клуб, у якому підопічні можуть проводити своє дозвілля. Для підопічних регулярно організовуються концерти та різноманітні тематичні святкування (фото 9, 10). Підопічні мають можливість відвідувати різноманітні гуртки: вишивання, малювання, тощо.

Для задоволення релігійних потреб підопічних інтернат регулярно відвідують священнослужителі.

Харчоблок інтернату перебуває в належному санітарному стані (фото 11, 12). Підопічні забезпечені чотириразовим харчуванням, у тому числі дієтичним, наявне денне та перспективне меню. Працівниками харчоблоку відбираються, маркуються та належно зберігаються добові проби з приготовлених страв.

Працівники, що залучені до робіт в харчоблоці, вчасно проходять медичні огляди, що підтверджено відповідними записами в особистих медичних книжках.

З метою контролю за дотриманням якості та безпечності харчових продуктів при приготуванні і реалізації готової продукції від кожної партії приготовлених страв кухарем відбирається добова проба.

Сума витрат на харчування одного підопічного на один день становить 82,89 грн, на медикаменти – 15,17 грн.

Водопостачання у закладі забезпечується зі свердловини, яка розташована на території ПНІ. Якість питної води зі свердловини відповідає нормам ДСанПіН 2.2.4.171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» відповідно до результату санітарно-мікробіологічного дослідження питної води від 26.07.2024 № 234, проведеного Лубенським районним відділенням державної установи «Полтавський обласний лабораторний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України».

Всі підопічні ПНІ мають документи.

Персоналом закладу ведеться контроль за своєчасним оновленням індивідуальних планів реабілітації підопічних.

Підопічні залучені до працетерапії у відповідності до Методичних рекомендацій щодо організації працетерапії для громадян похилого віку, осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю в закладах/установах системи соціального захисту населення, затверджених наказом Міністерства соціальної політики України від 26.11.2018 № 1778.

Облік та використання особистих коштів підопічних відбувається відповідно до Порядку використання сум пенсій (щомісячного довічного грошового утримання) та/або державних соціальних допомог, нарахованих відповідно до законодавства дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, недієздатним особам та особам, цивільна дієздатність яких обмежена, які є вихованцями/підопічними дитячих будинків-інтернатів, психоневрологічних інтернатів, затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України від 17.08.2018 № 1173.

Під час відвідування відбулося конфіденційне спілкування з 49 підопічними та 15 працівниками закладу.

Попередні зауваження.

Попереднє відвідування групи НПМ здійснено 23.10.2019, за результатами якого виявлено порушення прав підопічних:

- на охорону здоров'я та медичну допомогу;
- на достатній життєвий рівень, що включає достатнє харчування, одяг, житло;
- на володіння, користування та розпорядження своєю власністю;
- на ефективні засоби юридичного захисту.

За результатами попереднього відвідування НПМ вносились такі рекомендації:

1. Полтавській обласній державній адміністрації розглянути можливість додаткового фінансування закладу з метою облаштування у будівлі інтернату відповідно до вимог Державних будівельних норм В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» та з метою надання належної медичної допомоги.

2. Високо-Тополянському психоневрологічному інтернату, вжити заходів щодо:

організації застосування фізичного обмеження відповідно до вимог статті 8 Закону України «Про психіатричну допомогу» та наказу Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ) від 24.03.2016 № 240;

надання належної медичної допомоги підопічним.

2.1. Припинити використовувати особисті кошти підопічних з порушенням чинного законодавства.

2.2. Налагодити співпрацю з місцевим центром з надання безоплатної вторинної правничої допомоги.

2.3. Включити до посадових інструкцій медичного персоналу пункт про заборону катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання.

2.4. Вжити заходів щодо належної організації дозвілля та дотримання санітарно-гігієнічних норм у закладі.

2.5. Облаштувати та (або) оновити інформаційні стенди.

2.6. Забезпечити організацію працетерапії у відповідності до Методичних рекомендацій щодо організації працетерапії для громадян похилого віку, осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю в закладах/установах системи соціального захисту населення, затверджених наказом Міністерства соціальної політики України від 26.11.2018 № 1778.

У ході відвідування встановлено, що рекомендації надані за результатом попереднього відвідування виконані частково.

II. ФАКТИ, ВИЯВЛЕНІ ПІД ЧАС ВІДВІДУВАННЯ

Порушення права на життя та безпеку (стаття 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, стаття 27 Конституції України).

1. У закладі відсутні захисні споруди (укриття) та будь-які обладнані підвальні приміщення, які мають забезпечувати можливість безпечного перебування підопічних у разі повітряної тривоги або обстрілів, що не відповідає вимогам пункту 7 розділу XVII Державного стандарту стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності, затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України від 29.02.2016 № 198, абзацу другого підпункту 2 пункту 5 Критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 № 185, та вимогам наказу Міністерства внутрішніх справ України від 09.07.2018 № 579 «Про затвердження вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту». У разі оголошення сигналу «Повітряна тривога» у регіоні підопічні продовжують перебувати у житлових кімнатах.

Порушення права на охорону здоров'я та медичну допомогу (стаття 49 Конституції України).

2. Ознайомившись із медичною документацією закладу, групою НПМ встановлено, що медичні карти підопічних ведуться за формою № 003/о (медична карта стаціонарного хворого). Зазначене є порушенням вимог наказу Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ України) від 14.02.2012 № 110 «Про затвердження форм первинної облікової документації та Інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування», згідно з яким для надання амбулаторної психіатричної допомоги в умовах психоневрологічного інтернату повинна використовуватися форма № 025/о.

3. У порушення вимог статті 11 Закону України «Про психіатричну допомогу», вимог наказу МОЗ України від 15.09.2016 № 970 «Про затвердження форм первинної облікової документації та Інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування», в оглянутій медичній документації закладу відсутні згоди осіб на психіатричний огляд та амбулаторну психіатричну допомогу.

4. У ході перевірки медичної документації підопічних закладу було виявлено систематичне застосування лікарського препарату «Азапін» (клозапін) для лікування значної кількості осіб. Згідно із записами в історіях хвороб, препарат призначається протягом тривалого часу.

Однак, всупереч вимогам наказу МОЗ України від 08.08.1995 № 147 «Про гематологічний контроль при лікуванні лепонексом (клозапіном)» (далі – наказ № 147), підопічним, які приймають цей препарат, не проводяться періодичні гематологічні обстеження.

Варто зазначити, що згідно з пунктами 3 та 4 наказу № 147, пацієнтам під час терапії препаратами, що містять діючу речовину клозапін, має бути гарантовано регулярне гематологічне обстеження з метою попередження розвитку гранулоцитопенії або агранулоцитозу.

Таким чином, відсутність належного лабораторного контролю є грубим порушенням вимог наказу № 147.

5. Листки лікарських призначень у закладі ведуться за застарілою формою, яка не відповідає вимогам наказу МОЗ України від 29.05.2013 № 435 «Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я, які надають амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу населенню, незалежно від підпорядкування та форми власності».

6. Незважаючи на наявність у закладі періодичних випадків отримання підопічними тілесних ушкоджень, медичними працівниками не складається довідка про фіксацію тілесних ушкоджень (форма первинної облікової документації № 511/о) відповідно до вимог наказу Міністерства охорони здоров'я України від 02.02.2024 № 186. Відсутність належної фіксації фактів

тілесного ушкодження може перешкоджати ефективному розслідуванню випадків травмування у подальшому.

Порушення права на достатній життєвий рівень, що включає достатнє харчування, одяг, житло (стаття 48 Конституції України).

7. У ході відвідування закладу групою НПМ встановлено перенаселення в окремих кімнатах інтернату, що є порушенням норм житлової площі на одну особу та не відповідає вимогам ДБН В.2.2-18:2007 «Будинки і споруди. Заклади соціального захисту населення» (далі – ДБН В.2.2-18:2007).

Наприклад, площа однієї з кімнат становить 31,937 м² (фото 11, 12), а сама кімната розрахована на проживання 9 осіб (в кімнаті наявні 9 ліжок). Відтак на одну особу припадає 3,54 м².

Зазначене порушує передбачені чинним законодавством норми площі на особу (8-10 м²).

8. У порушення Мінімальних норм забезпечення предметами, матеріалами та інвентарем громадян похилого віку, інвалідів та дітей-інвалідів в інтернатних установах та територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг) системи соціального захисту населення, затверджених наказом Міністерства соціальної політики України від 19.08.2015 № 857 (далі – Мінімальні норми), в кімнатах недостатня кількість твердого інвентарю, а саме: приліжкових тумб, стільців за кількістю місць, столів, шаф для зберігання речей.

Порушення прав осіб з інвалідністю та маломобільних осіб (стаття 9 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю).

9. Не всі приміщення житлових корпусів ПНІ у повній мірі пристосовані до потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, що не відповідає вимогам Державних будівельних норм В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд», а саме:

у коридорах житлових корпусів закладу відсутні горизонтальні поручні для полегшення пересування підопічних, які віднесені до маломобільних груп населення (фото 15);

у житлових корпусах закладу наявні необладнані пороги, що створюють перешкоди у пересуванні маломобільним підопічним (фото 16).

Порушення права на повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8 Європейської конвенції з прав людини)

10. Під час відвідування закладу встановлено, що житлові кімнати підопічних обладнані прозорими скляними дверима (фото 17, 18).

Використання прозорих дверей у житлових приміщеннях не забезпечує можливості усамітнення та позбавляє приватності, зокрема під час переодягання, що є несумісним із вимогами поваги до гідності особи.

Зазначене створює умови, за яких неможливе забезпечення приватності підопічним та наявності позитивного терапевтичного середовища, що не відповідає пункту 34 розділу III Стандартів Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводження чи покарання.

Окрім того, світло з коридору, яке проникає до кімнати через прозорі двері, може заважати підопічним у нічний час, створюючи додатковий дискомфорт і унеможливаючи повноцінний відпочинок.

Порушення права на свободу та особисту недоторканість (стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, стаття 29 Конституції України, стаття 25 Закону України «Про психіатричну допомогу»).

11. Під час конфіденційного спілкування з підопічними групою НПМ встановлено, що в закладі існує практика поміщення підопічних, які схильні до девіантної поведінки, до окремої кімнати, в якій вони можуть перебувати протягом 5–7 днів.

Оглядом житлових приміщень підтверджено наявність кімнати для ізоляції підопічних, на відміну від інших житлових приміщень, двері та вікно зазначеної кімнати оснащені протиударним склом та не мають ручок, всередині кімнати встановлено стілець із санітарним оснащенням для справляння природних потреб (фото 19 - 22).

Попри застосування у ПНІ ізоляції, відповідні випадки не фіксуються у медичній документації закладу, що є порушенням вимог статті 8 Закону України «Про психіатричну допомогу» та наказу МОЗ України від 24.03.2016 № 240, які передбачають обов'язкове документування випадків застосування обмежувальних заходів із зазначенням підстав, тривалості, стану особи та рішень лікаря.

Такий підхід порушує право на свободу та особисту недоторканість, гарантоване статтею 29 Конституції України та статтею 5 Європейської конвенції з прав людини. Європейський суд з прав людини неодноразово наголошує на тому, що будь-яке позбавлення свободи, навіть короткотривале, має бути законним, обґрунтованим, пропорційним і супроводжуватися належними процесуальними гарантіями, зокрема фіксацією в документації та можливістю оскарження.

Відсутність обліку і контролю за застосуванням випадків ізоляції підопічних позбавляє підопічних мінімальних гарантій захисту від свавільного поводження, створює ризик зловживань і прямо порушує їхні права на свободу та особисту недоторканість.

III. РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Міністерству соціальної політики України, Національній соціальній сервісній службі України вжити в межах компетенції заходів, спрямованих на припинення та усунення виявлених порушень, зокрема організувати та провести перевірку дотримання вимог законодавства під час надання соціальних послуг Високо-Тополянським психоневрологічним інтернатом, а також у межах здійснення контролю за діяльністю відповідного структурного підрозділу місцевої держадміністрації, надати оцінку діям чи бездіяльності відповідних посадових осіб Полтавської обласної військової адміністрації.

2. Полтавській обласній військовій адміністрації, Полтавській обласній раді:

вжити заходів щодо усунення наведених порушень прав осіб, яким надаються соціальні послуги зі стаціонарного догляду, а також причин та умов, що сприяють таким порушенням, їх недопущення у подальшій діяльності закладу;

облаштування на території закладу укриття з урахуванням вимог чинного законодавства.

3. Високо-Тополянському психоневрологічному інтернату забезпечити: ведення медичних карток підопічних за формою № 025/о;

наявність у медичних картах затвердженої наказом згоди підопічних на психіатричний огляд та амбулаторну психіатричну допомогу;

проведення щомісячного гематологічного контролю підопічним, які приймають лікарські засоби з діючою речовиною «Клозапін» (Clozapinum) або його аналоги;

ведення листків лікарських призначень у відповідності до вимог наказу МОЗ України від 29.05.2013 № 435 «Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я, які надають амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу населенню, незалежно від підпорядкування та форми власності»;

складання медичними працівниками довідки про фіксацію тілесних ушкоджень;

дотримання норм житлової площі;

облаштування житлових кімнат інтернату відповідно до Мінімальних норм;

дотримання права підопічних на приватність у житлових кімнатах закладу;

дотримання вимог ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд»;
здійснення ізоляції підопічних виключно з медичних підстав та відповідно
до норм чинного законодавства.

Додатки: фотоматеріали на 6 арк. в 1 прим.

Керівник групи НПМ

**Головний спеціаліст відділу реалізації
національного превентивного механізму
в закладах соціального забезпечення та
освіти Департаменту з питань реалізації
національного превентивного механізму
Секретаріату Уповноваженого Верховної
Ради України з прав людини**

Марина ЧЕРЕВКО

Фотоматеріали

Фото 1

Фото 2

Фото 3

Фото 4

Фото 5

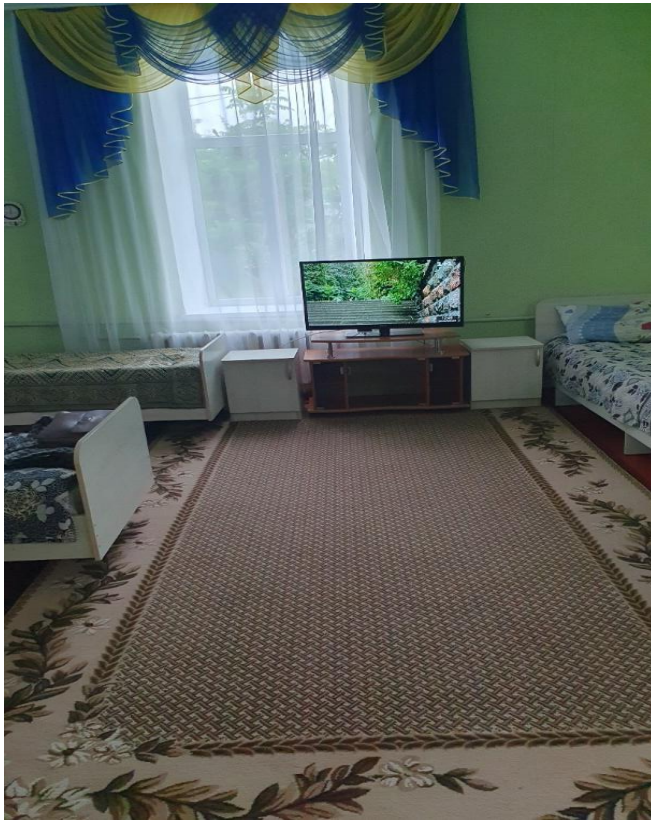

Фото 6

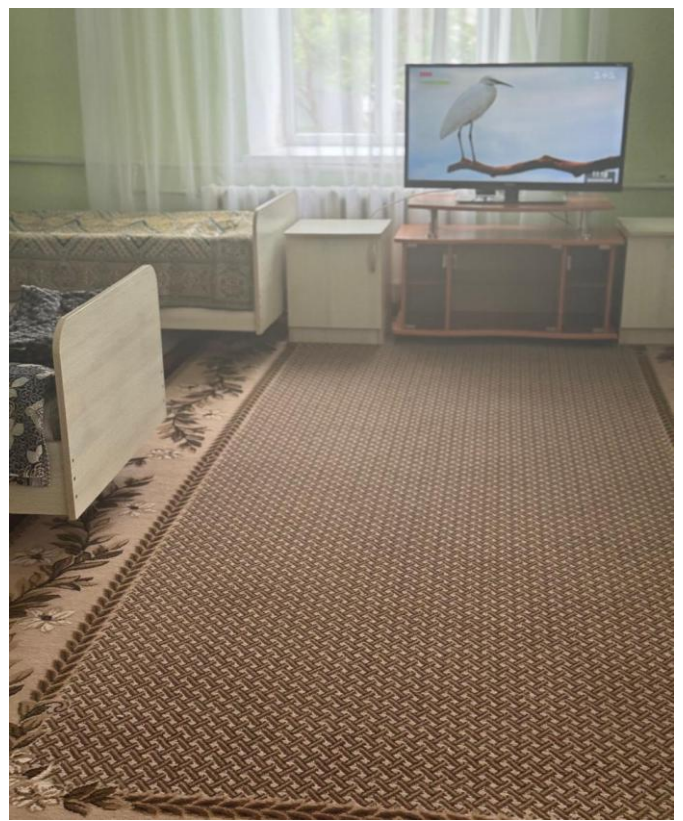

Фото 7

Фото 8

Фото 9

Фото 10

Фото 11

Фото 12

15

Фото 13

Фото 14

Фото 15

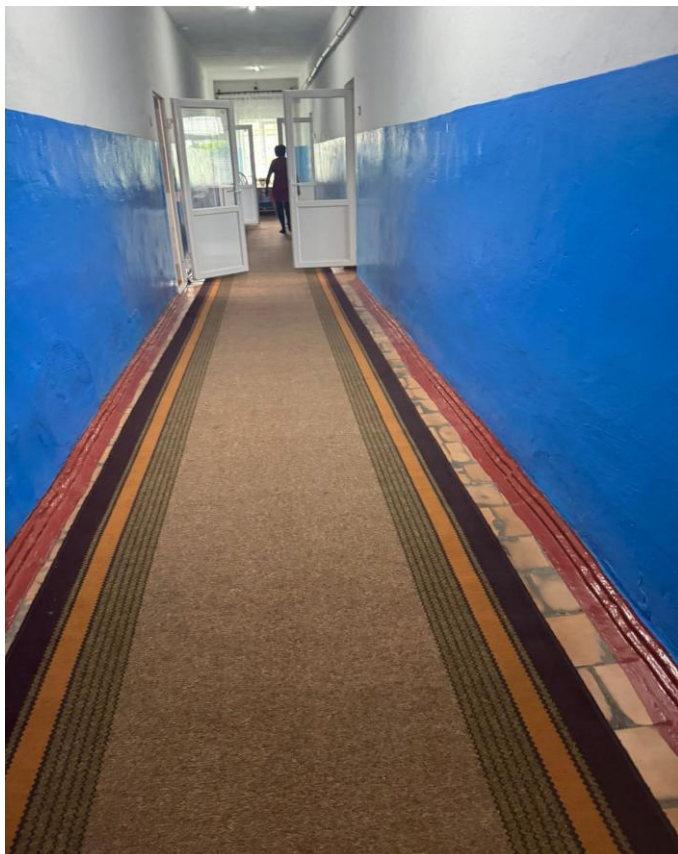

Фото 16

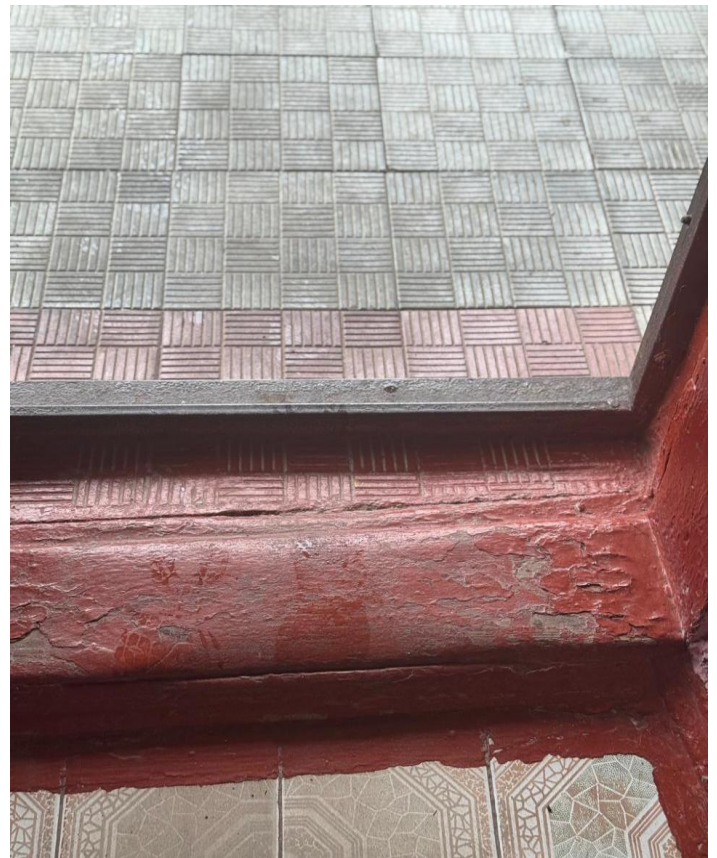

Фото 17

Фото 18

Фото 19

Фото 20

Фото 21

Фото 22

